

BÆREDYGTIGE BOLIGER

Bevaring, renovering og god byggeskik

Emne for denne rapport

Afsluttende rapport for arbejdet i Opgaveudvalg for Bæredygtige Boliger. Rapporten indeholder udvalgets anbefalinger til Kommunalbestyrelsen samt en gennemgang af udvalgets arbejde. Rapporten har været forelagt Kommunalbestyrelsen den 19. december 2024.



Indholdsfortegnelse

Forord

Indledning.....	4
Læs mere om bæredygtige boliger	4
Udgangspunktet og udfordringen	5
1. Udvalgets samlede anbefalinger	6
Kommunikation	6
Økonomi.....	7
Stevns Erhverv	7
Kommunens planlægning og byggetilladelser	7
Genbrug og affald	8
Kommunens som bygherre.....	8
Mødeformen	8
2. Udvalgets arbejde	9
Opstartsmøde 20. marts 2023	10
Første ordinære møde – 19. juni 2023 – Parcelhuse.....	10
Andet ordinære møde – 13. september 2023 – Byggematerialer	12
Tredje ordinære møde – 22. november 2023 – Møde med Landsbyforum Stevns	13
Fjerde ordinære møde – 18. marts 2024 – Bæredygtige byggeprocesser	14
Femte ordinære møde - 13. maj 2024 – Lokale virksomheder	17
Ekskursion – 26. august 2024 – Tscherninghuset, Tiny Varigheden og REPA-huset.....	19
Sjette ordinære møde – 31. oktober 2024 – Finansiering	22
3. Borgerinddragelse	25
Byt til nyt.....	25
Energifællesskaber	25
Bliv frelst med Morgenthaler	25
Informationsmøde om kridtstenshuse	26
Grøn dag på Mødestedet i Hårlev.....	26
Indvielse af Mødestedet på genbrugspladsen i Hårlev	27
Foredrag med Signe Wenneberg om byggeri og bæredygtighed	27
Stevns Bygger Bæredygtigt – Lokale cases samt besøg af Bolius og SparEnergi	28
Bilag 1 Oversigt over udvalgets samlede anbefalinger.....	29
Bilag 2 Økonomi	30
Bilag 3 Udvalgets medlemmer	30

Forord

Vores bolig er der, vi har hjemme. Det er der, vi har fri til at være som vi vil. Og det er et fristed, hvor vi kan trække os tilbage og i hvert fald indimellem slappe helt af og nyde livet.

Men vores bolig kalder også på vores opmærksomhed. For er der ikke altid et eller andet, som trænger til at blive fikset? Eller der skal gøres rent og slås græs? Og er energiprisen egentlig ikke også steget? Nogle gange ændrer vores behov sig, og det bliver aktuelt at finde et nyt sted at bo. Et nyt hjem.

I Opgaveudvalget for Bæredygtige Boliger har vi beskæftiget os med boliger i et miljø- og klimaperspektiv. Vi har arbejdet med, hvordan kommunen og alle os, der bor her, kan bidrage til at reducere det forbrug af energi og materialer, der er knyttet til vores boliger.

Derfor har vi haft inviteret fagfolk og meningsdannere til Stevns. Nogle har optrådt i forbindelse med de otte borgerarrangementer, der har været afholdt i udvalgets levetid, mens andre har budt ind med deres viden på vores egne møder i udvalget. Det er også blevet til en enkelt inspirationstur til Hedehusene og Køge, og vi har lavet et lille univers på stevns.dk/sbb om bæredygtige boliger.

Vores ene fokusområder har handlet om at inspirere, motivere og gøre stevnsboerne lidt klogere på, hvordan vi kan tænke bæredygtighed ind i vores boliger, når vi renoverer eller bygger nyt. Vi skal i højere grad tænke i genbrug, gode materialer, korrekt byggeteknik og ikke mindst skal vi arbejde med løsninger, der er langtidsholdbare – altså løsninger, der oses af god byggeskik. På den måde kan vi også undgå, at vores ejendomme taber i værdi og sikre, at vores bymiljøer og små lokalsamfund bliver ved med at være gode steder at bo. Både for os, som allerede er her og for tilflyttere. Tager vi klimaregnskabet med ind i ligningen, bidrager vi samtidig til Stevns Kommunes mål om at reducere udledning af drivhusgasser med 30 % i 2030 set i forhold til 2019.

To fluer med ét smæk!

Udvalgets andet fokusområde har været at komme med anbefalinger til, hvordan kommunen kan understøtte en indsats for mere bæredygtige boliger – og dermed bære udvalgets arbejde videre. Det kan du læse i denne rapport.

Nu glæder jeg mig blot til at se, hvordan anbefalingerne bliver omsat til konkret handling og nye projekter i de kommende år. God vind og held og lykke til os alle sammen med at bidrage til den grønne omstilling og gøre Stevns til et endnu bedre sted at bo.

Tak for samarbejdet!

Line Krogh Lay, formand
Udvalget for Bæredygtige Boliger

Indledning

Verden står over for store udfordringer, som kræver, at vi alle byder ind på løsninger på alle niveauer fra private husstande og virksomheder til kommuner, regioner, stater og internationale fora.

I 2019-2021 satte Stevns Kommune sig for at blive en verdensarvskommune og derved sætte særlig fokus på FN's 17 Verdensmål frem mod 2030. Et nedsat §17 stk. 4 udvalg – kaldet udvalget for Stevns Verdensmål - arbejdede seriøst og målrettet med verdensmålene, øgede den kollektive opmærksomhed blandt lokale virksomheder og borgere og skabte rammerne for mere bæredygtige byer og fællesskaber bl.a. via udarbejdelse af en række visionspunkter, en Boligpolitik og indarbejdelse af verdensmålene i alle kommunens politikker og planer.

I forlængelse af dette arbejde er der i 2022-2024 nedsat et nyt §17 stk. 4 udvalg – kaldet udvalget for bæredygtige boliger. Omdrejningspunktet for udvalgets arbejde er at understøtte og facilitere den grønne omstilling med særlig fokus på, hvordan private boliger i Stevns kan blive mere bæredygtige.

I denne rapport kan du læse om resultaterne af udvalgets arbejde:

- Del 1 omfatter udvalgets samlede anbefalinger
- Del 2 omhandler udvalgets arbejde, og beskriver udvalgets møder med en lang række fagpersoner
- Del 3 omfatter en kort gennemgang af de borgerarrangementer, som har været afholdt i udvalgets levetid.

Læs mere om bæredygtige boliger

Der findes ikke en entydige definition på, hvad en bæredygtig bolig er. Til gengæld er der rigtig mange muligheder for at gøre en bolig mere bæredygtig.

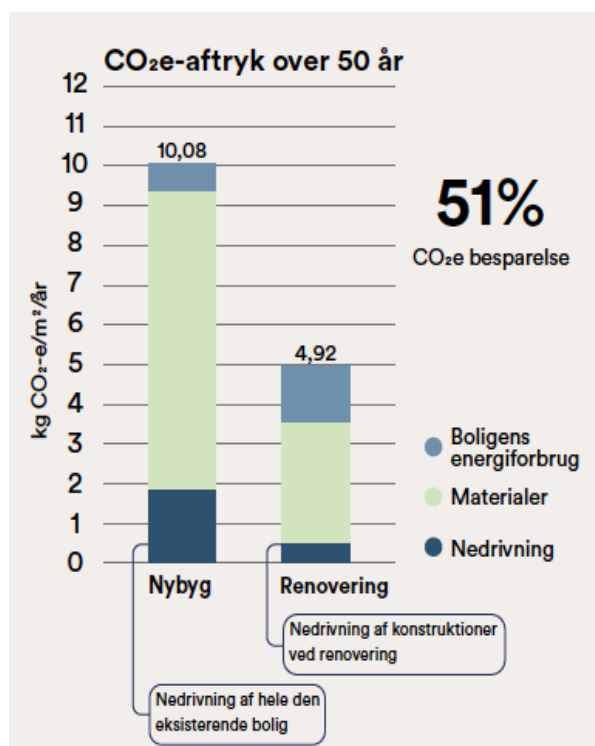
På Stevns Kommunens hjemmeside har vi samlet i generel liste med nogle af de mest oplagte elementer, der kan indgå i mere bæredygtigt byggeri; fra materialevalg over energieffektivitet til indretning, anvendelse og konstruktion af bygningen.

Samme sted kan du finde forskellige stevnsboeres fortælling om, hvordan de hver især har gjort deres bolig mere bæredygtig, og links til steder hvor du kan læse mere.

Læs mere på [Stevns Bygger Bæredygtigt](#)

Udgangspunktet og udfordringen

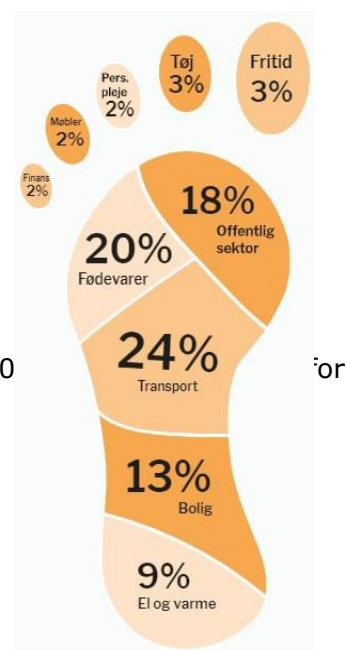
Sammen med transport og landbrug er boligmassen den store synder, når det gælder udledningen af drivhusgasser inden for Stevns Kommunes geografi. Opvarmning af boliger står for tæt på 30 procent af det samlede energiforbrug i Stevns, og husholdningerne står for næsten 20 procent af den samlede drivhusgasudledning inden for kommunen geografi, når vi ikke tæller udledninger forbundet med forbruget af alle de varer, vi køber, med.



Men én ting er, hvor meget energi vi bruger til opvarmning af de boliger, vi bor i her og nu. Noget andet og mindst lige så vigtig er, hvor meget energi og hvor mange andre ressourcer vi bruger på at renovere vores boliger eller på at bygge nye boliger.

Det giver nemlig i gennemsnit anledning til en meget større udledning af drivhusgasser – beregnet over en periode på 50 år – at bygge en ny bolig set i forhold til at renovere den eksisterende, når vi lægger udledningerne forbundet med både nedrivning og med fremstilling af byggematerialerne til den udledning af drivhusgasser, som skyldes energiforbruget til opvarmning af boligen.

CONCITO udgav i august 2023 en rapport om "Danmarks globale forbrugsledninger". Ifølge den er Danmarks forbrugsudledninger per indbygger stadig blandt verdens højeste og bevæger sig kun langsomt nedad. Udledningen per dansker på 13 ton CO₂-ækvivalenter årligt er meget langt fra de under 3 ton CO₂-ækvivalenter per verdensborger, som vi ifølge scenarierne fra FN's Klimapanel IPCC bør reducere til i 2030 for at opfylde Parisaftalens 1,5 graders-målsætning.



1. Udvalgets samlede anbefalinger

Udvalget for bæredygtige boliger har efter hvert af sine seks ordinære møder og en ekskursion i august 2024 drøftet, hvilke tiltag mv., det kunne være relevant at anbefale på baggrund af de nye input. På udvalgets møde i oktober 2024 og et efterfølgende teams-møde har udvalget lagt sig fast på de endelige anbefalinger. Enkelte af de anbefalede tiltag er blevet sat i gang eller vedtaget i Kommunalbestyrelsen undervejs i processen, hvilket fremgår af oversigten herunder.

Udvalget anbefaler helt overordnet, at kommunale initiativer vedrørende mere bæredygtigt byggeri især fokuserer på at bevare og forbedre kvaliteten af det eksisterende byggeri og på at fremme en udvikling i retning af mindre boliger.

Udvalget anbefaler med fokus på:

Kommunikation

1. At Stevns Kommunes pjece om vedligeholdelse, istandsættelse og energirenovering af kridtstenshuse opdateres, så den alene fokuserer på kridtstensbygninger herunder om- og tilbygninger til husene. Dermed skal pjecen alene omfatte henvisninger til, hvor man kan finde viden om bygningsbevaring generelt, nye brug af byggematerialer mv.
2. At Stevns Kommunes webunivers, Stevns Bygger Bæredygtigt, udbygges, herunder så vidt muligt også med eksempler på en renoveret kridtstensbolig og på en bolig, der er blevet opdelt i mindre bo-enheder.
3. At Stevns Kommune undersøger muligheden for at oprette og uddele en 'Stevns Byggepris'.
4. At bæredygtighed og bevaring af det bevaringsværdige indgår i Stevns Kommunes landsbystrategi, og at det fremgår, hvad de to begreber dækker over.
5. At Stevns Kommune formidler princippet om, at en totalrenovering af en bolig i langt de fleste tilfælde er både billigere og bedre for miljø og klima end 'riv ned og byg nyt'.
6. At Stevns Kommune formidler behovet for at have fokus på god byggeskik, hvor byggeteknisk korrekte og langtidsholdbare løsninger betyder, at ejendomme ikke taber i værdi.
7. At Stevns Kommune formidler mulighederne for bl.a. via bankerne at få beregnet udgifter og besparelser ved større lånefinansierede energirenoveringer, og at potentialerne for at

foretage en mere gennemgribende og vellykket renovering af en bolig ofte er større, end folk umiddelbart kan se, hvis ikke de får hjælp af en byggerådgiver.

Ad punkt 2 samt 4-7. Nogle af de nævnte emner er behandlet i landsbystrategien, og/eller i kommunens nye hjemmesideunivers [Stevns Bygger Bæredygtigt](#). Herudover bør de indgå i relevant omfang ifm. nye tiltag som fx opdatering af arkitekturpolitikken, jf. nedenfor.

Økonomi

1. At Stevns Kommune undersøger, hvorvidt kommunen, med hjælp fra eksterne fonde, kan etablere en støtteordning for ejendomsjere, der vil renovere deres ejendom i overensstemmelse med god men også bæredygtig byggeskik.

Stevns Erhverv

1. At Stevns Erhvervs vejledningsforløb omfatter tilbud om vejledning til lokale byggemarkeder og håndværkere om bæredygtige materialer og løsninger.

Kommunens planlægning og byggetilladelser

1. At Stevns Kommunes arkitekturpolitik opdateres og udbygges i forhold til energirenovering og bæredygtigt byggeri.
2. At Stevns Kommune undersøger mulighederne for generelt at øge fokus på bæredygtigt byggeri i forbindelse fx startskemaet for lokalplaner og fastlæggelse af konkrete bestemmelser i forbindelse med planlægningen.
3. At Stevns Kommune overvejer, hvordan den som myndighed kan bidrage til at få afprøvet og udfordret, hvad der er muligt inden for den eksisterende lovgivning, så 'first movers' får mulighed for at demonstrere og afprøve nye mere bæredygtige løsninger – fx ved i forbindelse med lokalplanarbejdet at sætte fokus på kernen i det, man ønsker at regulere.
4. At Stevns Kommune overvejer mulighederne for at tilvejebringe rammerne for et privat tiltag på Stevns, der som Tiny Varigheden ved Køge kan fungere som inspiration for andre til at indrette sig i små bo-enheder, og som kan være anledning til, at kommunen som myndighed får afprøvet, hvor langt man kan gå i forhold til at fremme mindre klima- og miljøbelastende boformer.
5. At Stevns Kommune tager generel stilling til de planlægningsmæssige forhold forbundet med opstilling af mini- og mikrovindmøller.

Ad. punkt 1. Kommunalbestyrelsen har med vedtagelsen af budget 2025 besluttet, at

arkitekturpolitikken skal opdateres.

Genbrug og affald

1. At Stevns Kommune undersøger mulighederne for, at den i samarbejde med andre kommuner (via fx ARGO og genbrugspladserne) kan fremme genbrug af byggematerialer i forbindelse med affaldshåndteringen.
2. At Stevns Kommune i forhold til nybyggeri sætter fokus på, hvordan det kan sikres, at overskydende nye byggematerialer ikke bliver smidt ud, men brugt et andet sted.
3. At Stevns Kommune undersøger, hvorvidt og hvordan den kan fremme genbrug af byggematerialer. Indsatsen bør fokusere områder, hvor det er tilstrækkeligt nemt at overholde diverse byggetekniske krav; herunder på brugen af materialerne til simple byggeprojekter som garager, udhuse o.l. og på brug af enkeltelementer ved nybyg eller renovering af boligen.

Kommunen som bygherre

1. At Stevns Kommune afklarer, hvilke muligheder den har for inden for gældende regelsæt til at kunne efterspørge mindre klima- og miljøbelastende løsninger både i forbindelse med nybyg og renoveringer. Herunder at kommunen altid undersøger mulighederne for renovering frem for nybyg og for at genbruge byggematerialer både fra egen renoveringer og fra andre.
2. At Stevns Kommune anvender kriterier ifm. udbud, som sikrer, at de mindst klima- og miljøbelastende løsninger vægtes så højt som muligt.
3. At Stevns Kommune anvender businesscases med lange tidshorisonter, så udgifter til fx udskiftning af materialer og installationer med kort levetid indgår.
4. At Stevns Kommune inviterer bredt til samarbejde om etablering af det stevnske demonstrationshus for det gode håndværk, bæredygtighed og landsbyudvikling og overvejer, hvordan projektet kan få bedst mulig effekt i andre stevnske landsbyer/landområder.

Mødeformen

1. Med afsæt i det samme antal møder for udvalgets virke, så anbefaler udvalget at mødefrekvensen ved evt. fremtidige opgaveudvalg er hyppigere i starten af udvalgets virke, så udvalget kan komme hurtigere i gang og efterfølgende få bedre tid til bearbejdning af den indhentede viden.

2. Udvalgets arbejde

Med afsæt i kommissoriet planlagde udvalget på dets møde den 19. juni 2023 temaerne for udvalgets ordinære møder. Undervejs i udvalgets arbejde er der sket forskellige tilpasninger af mødeplanen, hvor der også er blevet puttet et par teams-møder ind, lige som udvalget har været på ekskursion og afholdt forskellige borgerrettede events, der er beskrevet i sidste del af rapporten her.

Udvalgets endelig mødeplan ses herunder og referaterne fra hvert af udvalgets møder og fra ekskursionen findes på de efterfølgende sider.

2023	20. marts	Opstartsmøde,	Præsentation og rammesætning for udvalget
	19. juni	Ordinært møde	Fremtidens parcelhuse og parcelhuskvarterer herunder fremtidig planlægning ved kommende udstykninger
	13. september	Ordinært møde	Byggematerialer – biobaserede byggematerialer og kridtsten
	22. november	Ordinært møde	Møde med Landsbyforum Drøftelse af midtvejsevaluering
2024	9. januar	Fremlæggelse af midtvejsevaluering for udvalget for Plan, Miljø og Teknik	Midtvejsevalueringen blev efterfølgende behandlet i Kommunalbestyrelsen den 25. januar
	18. marts	Ordinært møde	Bæredygtige byggeprocesser samt bæredygtighed og energieffektivitet i byggesager og lokalplansager
	13. maj	Ordinært møde	Lokale virksomheder Stevns Erhvervs indsats og lokale erfaringer med bæredygtigt boligbyggeri
	26. august	Ekskursion	Besøg hos TSCHERNING i Hedehusene, Tiny Varigheden på Køge Fællesjord samt REPA-huset i Store Heddinge
	31. oktober	Ordinært møde	Finansiering af boligrenoveringer og termonet samt plan om stevnsk demonstrationshus for godt håndværk, bæredygtighed og landsbyudvikling Drøftelse af anbefalinger
	3. december	Fremlæggelse af anbefalinger og afsluttende rapport for udvalget for Plan, Miljø og Teknik	Anbefalinger og rapport blev efterfølgende behandlet af Kommunalbestyrelsen 19. december

Opstartsmøde 20. marts 2023



Opstartsmødet blev afholdt i marts måned og var et indledende møde, der havde til formål at præsentere udvalget for hinanden og rammesætningen for udvalgets kommende virke. Som det ses på billedet, fik udvalget udleveret en del materiale på mødet, som samlet skulle sikre udvalget et fælles udgangspunkt for udvalgets kommende arbejde.

Medlemmerne fik bl.a. en gennemgang af kommissoriet for udvalgets virke. Af kommissoriet fremgår det bl.a., at der skal holdes ni ordinære møder med mulighed for at arrangere borgermøder, temamøder og udflugter.

Første ordinære møde – 19. juni 2023 – Parcelhuse

Mødet blev indledt med en gennemgang og præsentation af kommunens arbejde med DK2020 klimaplanen. Dette for at give udvalgets medlemmer viden om og indsigt i datagrundlaget for Stevns Kommune. Dernæst blev der sat fokus på fremtidens parcelhuse og parcelhuskvarterer herunder fremtidig planlægning ved kommende udstykninger.

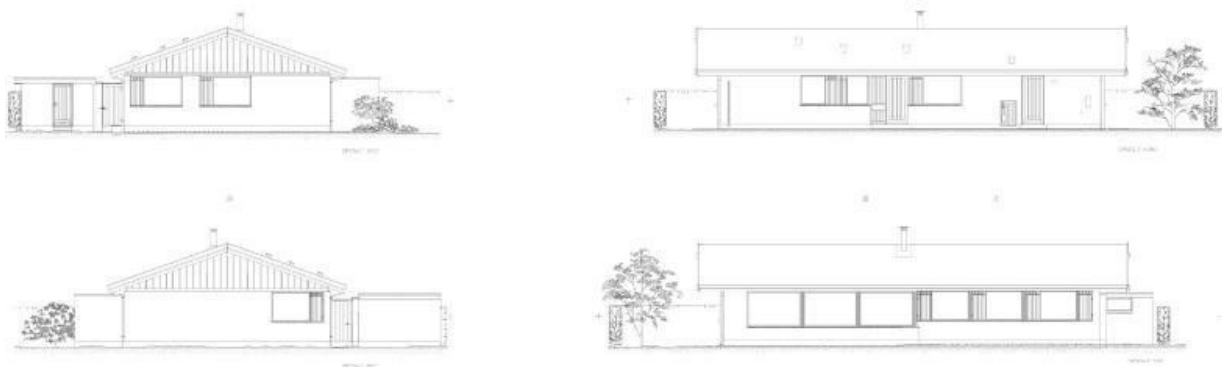
Parcelhuset udgør en betragtelig del af den danske boligmasse og står for en stor del af CO₂-udledningen. Udvalget havde besøg af arkitekt Charlie Steenberg fra Center for Bæredygtig Bygningskultur på Det Kongelige Akademi, der arbejdede med et PhD-projekt om, hvordan parcelhusområderne fra 1960'erne og 70'erne kan blive en del af en bæredygtig fremtid. Selvom parcelhusenes energieffektivitet er blevet markant forbedret gennem de seneste 30 år, så forbruger de forsat den samme mængde energi. Det hænger bl.a. sammen med, at vi opvarmer et stadig større areal per person, og at der i dag bor 2,5 personer i et parcelhus, som typisk er designet til fire. Dermed bliver den energi, vi sparer et sted, til et nyt forbrug et andet sted.

Desuden indgik det som en del af betragtningerne omkring de nuværende parcelhuskvarterer, at fx 30 % af befolkningen i 2030 vil være over 60 år. Ligeledes viser forskning, at hvis vi kan nøjes med 27 kvadratmeter pr. person i vores boliger, så er der rigtigt mange huse, som har overskydende plads. Når børnene er flyttet hjemmefra, får forældrene tit for meget plads. I stedet for at flytte var det måske en mulighed, at huset kunne deles op i flere mindre enheder. Det er relativt let at isolere og tætne et ældre parcelhus, så energiforbruget reduceres. Men hvis man gør det ved at udskifte store bygningsdele som vinduer og døre og i øvrigt pakker huset ind i mineraluld, er det ikke sikkert, at det gør en positiv forskel for klimaet.

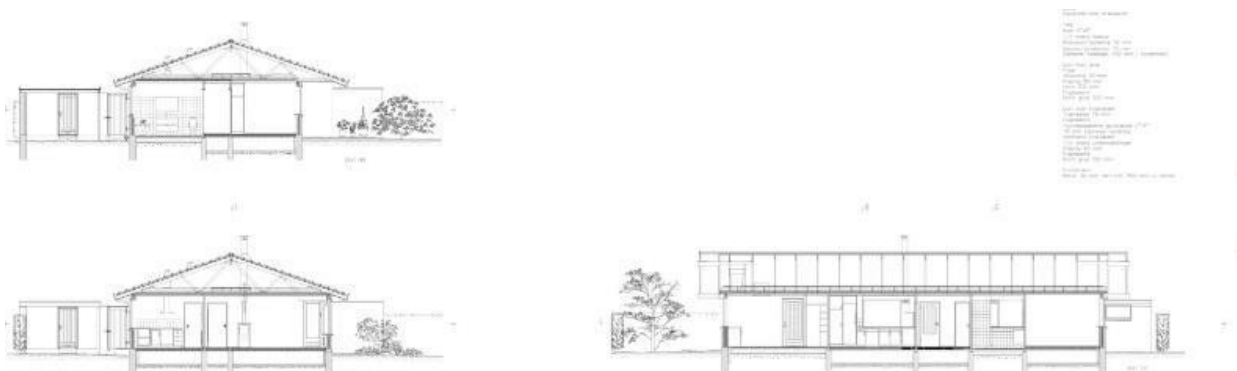
Charlie Steenbergs oplæg var en præsentation af en helt anden måde at vurdere energirenovering af ældre parcelhuse på, hvor der i stedet for nybyg og udskiftning blev sat ind med nænsom

restauration og bevaring af de fysiske rammer. Ud fra devisen " jo mindre man gør – jo bedre er det for klimaet" viste Charlie Steenberg en række eksempler på parcelhuse, hvor der ved minimal ombygning bliver mulighed for at anvende parcelhuset af flere familier. Der var ligeledes eksempler på, hvordan arealerne imellem husene blev udnyttet til fælles køkkenhaver, og hvor der blev skabt sammenhængende, lange kiler af natur. Der var flere af de projekter, som blev vist frem på mødet, der ikke ville kunne opnå tilladelse grundet den gældende lovgivning på området, som fx ombygning af parcelhus til to boliger.

Eksempel på en typisk nuværende udvendige facade på et parcelhus:



Forslag til ændret facade på parcelhuset, hvor parcelhuset ved ganske få tilretninger er ændret fra et ét familiehus til et flere familiehus.



Et hus indeholder det liv, som er levet i det, forstået på den måde, at ikke to huse er ens, selv om de ligger i samme kvarter, er bygget i samme periode og/eller af den samme entreprenør. Derfor er det vigtigt at se på det enkelte hus og de muligheder, det indeholder. Det gør det svært at presse en skabelon ned over alle huse. For både husene og de borgere, der bor i dem, er forskellige, og borgerne har ofte meget forskellige behov og ønsker.

Andet ordinære møde – 13. september 2023 – Byggematerialer



Mødet blev holdt hos virksomheden KALK. Her fortalte virksomhedsejer Rasmus Kjøng Jørgensen om sin virksomhed, der er stifter af Rasmus' far Michael Kjøng Jørgensen. Virksomheden er opstået i 1976 ud af et opdaget behov for kalkprodukter af høj kvalitet til restaurering og vedligeholdelse af kulturhistoriske bygninger. Virksomheden blev i første omgang etableret som en sideforretning til murerfirmaet, Rødvig, som var specialiseret i restaurering af kirker.

Med til mødet var desuden Havnen Hænder, der Danmarks første biobaserede byggemarked. Virksomheden holder til på Refshaleøen i København, hvor der er byggemarked, showroom samt workshopafdeling. Formålet med etableringen været at gøre materialerne lettere tilgængelige for udførende håndværkere, og derved gøre det nemmere at bygge bæredygtigt.



er
har
de

Deres materialer er CO₂-neutrale og fornybare, og de kan produceres, leveres og skaleres til byggeriet. Deres produkter tager afsæt materialer som hamp, kalk, ler og kork.

De biobaserede materialer er forankret i naturen, og var en fast del af det danske kulturlandskab for et par hundrede år tilbage. Det er håbet, at disse materialer i fremtiden bliver anset som gængse byggematerialer på markedet og hvor relevant erstatter traditionelle energislugende byggematerialer som fx beton.

På Stevns findes omkring 2000 huse, der er bygget af kridtsten fra Stevns Klint. Kridtstenene blev skåret ud i blokke med store save og kunne bruges direkte som bygningssten. De mange kridtstenshuse er en unik stevnsk kulturarv. Ved renovering af husene skal man tage hensyn til, hvordan kridtsten opfører sig, ellers kan der opstå problemer med fx fugt. Kridtstenshuse kan være kolde og dårligt isolerede, og hvis de istandsættes forkert, har de ofte problemer med skimmelsvamp. Arkitekt Søren Vadstrup fra Det Kongelige Akademi har i 2013 sammen med Stevns Kommune udarbejdet en guide til vedligeholdelse, istandsættelse og energiforbedring af de mange stevnske kridtstenshuse.

Tredje ordinære møde – 22. november 2023 – Møde med Landsbyforum Stevns

Mødet blev afholdt i Holtug forsamlingshus. Her mødtes udvalget med repræsentanter fra Landsbyforum Stevns. I Stevns bor 40 % af befolkningen i eller i tilknytning til en landsby. Siden 2018 har der været et Landsbyforum i Stevns som, med kommunens beslutning om at ansætte en landsbykoordinator fra 2023, nu har fået en fast støtte til sekretariatsfunktionen. Ambitionen er, at landsbyerne og kommunen skal arbejde sammen om at styrke fællesskabet i landsbyerne i forhold til fælles udfordringer og med henblik på at gøre landsbyerne endnu mere attraktive. Charlotte Baéré, der er formand for Landsbyforums repræsentantskab, fortalte indledningsvist kort om, hvad Landsbyforum har fokus på. Dernæst fortalte kommunens landsbykoordinator om arbejdet med at lave en kommunal landsbystrategi og lokale strategier i de landsbyer, hvor det er relevant.

Herefter var der drøftelser i mindre grupper af, hvordan vi i Stevns kan arbejde med bæredygtige boliger i landsbyerne. Den efterfølgende fælles opsamling kom bl.a. omkring emner som:

- Muligheder for ombygning af bygninger til nye formål, for at undgå døde bygninger og få mere liv i landsbyerne
- Fælleshuset som ankerpunkt for fællesskabet (ikke alle landsbyer har). Kan fælleshusene også blive eksempler på bæredygtigt byggeri
- Muligheder for finansiering af energirenovering og evt. ombygning.
- Muligheder for at skabe mere liv, fællesskab og stolthed ved egen landsby ved bl.a. at kortlægge og fortælle landsbyens historie og værdier – fx på lokale plancher - omfattende særlige bevaringsværdige bygninger og andre fysiske vartegn i byen.
- Behovet for at gøre folk nysgerrige på og få lyst til fællesskabet, hvor man kan blive klogere på tingene sammen
- Hvad er bæredygtighed. Det er som udgangspunkt miljømæssigt mere bæredygtigt at renovere en gammel bygning frem for at bygge en ny. Herudover kan man fx bruge temaer og kriterier udviklet af Rådet for Bæredygtigt Byggeri eller se på energimærker.
- Hvad er bevaringsværdigt set i et miljøperspektiv og/eller som en del af den enkelte landsbys særkende
- Hvad er kravene og handlerummet ift. kommunens lokalplaner, afgørelser og tilladelser om byggeri
- Behovet for formidling af gode lokale eksempler på bygninger, der er renoveret, energiforbedret og/eller ombygget til nye formål.
- Behovet for at nye bæredygtige løsninger og viden herom er tilgængeligt lokalt. Det gælder både materialer og energitekniske anlæg samt håndværkere.

Fjerde ordinære møde – 18. marts 2024 – Bæredygtige byggeprocesser

Mødet blev holdt på Rådhuset, hvor medarbejdere fra kommunens lokalplan- og byggesagsteam indledte med korte orienteringer om mulighederne for at fremme bæredygtigt byggeri i forbindelse med kommunens godkendelser af lokalplaner og byggesager. Dette for at give udvalgets medlemmer indsigt i, hvilke muligheder kommunen har som myndighed.



Herefter blev der sat fokus på, hvilke barrierer de mange forskellige parter i byggeriets værdikæde oplever, hvis de skal bygge mere bæredygtigt.

Udvalget havde besøg af projektchef Nina Koch-Ørvad fra Værdibyg, som fortalte om, hvilke usikkerhedselementer og risici byggeriets praktikere oplever i forhold til at bygge mere bæredygtigt, og herunder særligt om udfordringerne forbundet med genbrug af byggematerialer.



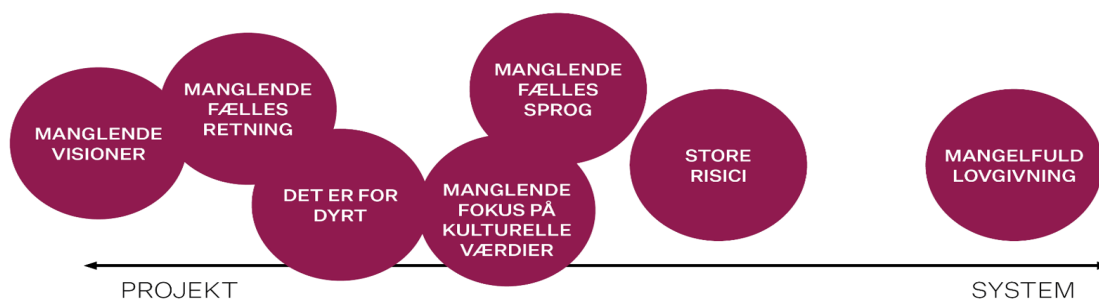
Oveni de mange aktører og faser, som en byggeproces omfatter, er der også mange tilgange til, hvad bæredygtigt byggeri er. Nogle af de gængse fokusområder i forhold til at gøre byggeri mere bæredygtigt – og hermed bl.a. mindre miljøbelastende – er certificeringer (som fx svanemærket eller DGNB-certificeringsordningen), reduktion af CO₂-udledning (som der bl.a. er fokus på i bygningsreglementet), genbrug og genanvendelse af materialer (hvor der er nye krav om selektiv nedrivning og ressource-kortlægning på vej), biobaserede materialer samt renovering og transformation af eksisterende bygninger i stedet for nybyg. Hermed kan det være en udfordring overhovedet at få omsat den indledende ambition om mere bæredygtighed til konkrete og målbare tiltag i forbindelse med byggeprocessen.

Også usikkerheden ved at bruge nye materialer eller bygge på nye måder, herunder i forhold til bl.a. omkostninger og nye anderledes eller genbrugte materials tekniske egenskaber, er en væsentlig barriere. Værdibyg har i en analyse af risiko som barriere for bæredygtige byggematerialer identificeret seks områder, hvor der fortsat er stor usikkerhed, når det handler om at bygge med bæredygtige materialer:

- Der skal være en vis sikkerhed for økonomi
- Der skal være afsat tid
- Man skal have viden om materialerne
- Man skal have adgang til materialerne
- Man skal ville bygge med materialerne (den menneskelige faktor)
- Der skal være rammebetingelser, som tillader anvendelse af materialerne.

VÆRDIBYG

Udfordringer i den bæredygtige byggeproces



Usikkerhederne betyder, at de mange elementer i byggeprocessen ikke kan gennemføres på normal vis, og at der skal særligt fokus på:

- Roller, ansvar, koordinering og samarbejde
- Planlægning og optimering
- Økonomi, ressourcer og risiko
- Udbud og indkøb
- Ledelse, organisering og forretning.

Værdibygs analyse munder ud i en anbefaling om, at de forskellige parter og aktører inden for byggeområdet iværksætter 10 indsatser, som skal håndtere de forskellige barrierer:

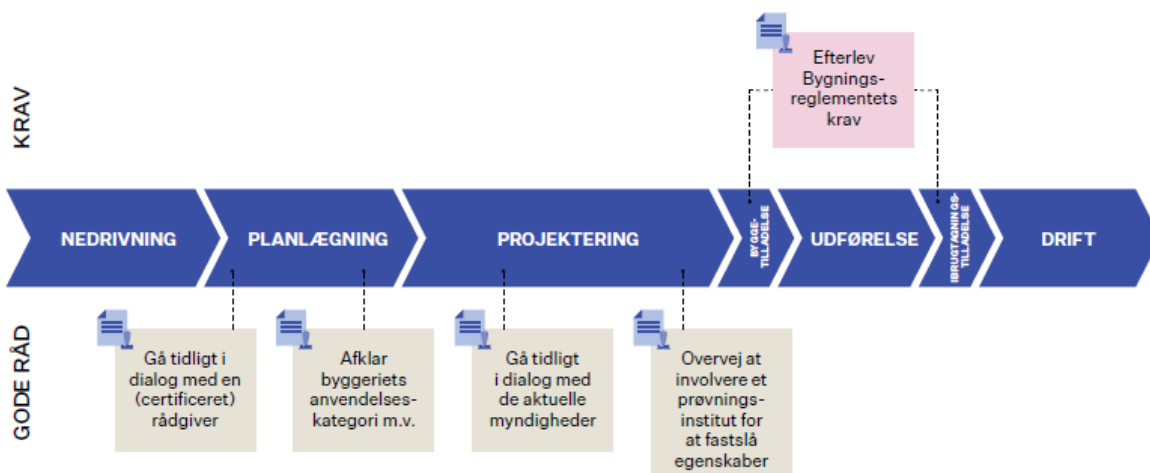
1. Etablering af eksperimenter og demonstrationsprojekter (branchens virksomheder)
2. Etablering af vidensbank om materialeegenskaber (vidensinstitutioner og myndigheder)
3. Afdækning af u hensigtsmæssige finansierungsstrukturer (brancheorganisationer og myndigheder)
4. Tidlig indtænkning af forsikring og risikoafdækning (forsikringsbranchen)
5. Etablering af en risikofond for byggeprojekter (brancheorganisationer, myndigheder og fonde)
6. Politisk push (brancheorganisationer og myndigheder)

7. Gennemgang af regler, der påvirker valg af materialer (vidensinstitutioner, myndigheder og branchen)
8. Standardiseret og effektiv myndighedsbehandling (myndigheder)
9. Markeds- og forretningsmodeller for bæredygtige og genbrugte materialer (branchens virksomheder)
10. Motivation via konkret og handlingsorienteret inspiration (branchens virksomheder)

Potentialet for genbrug af byggematerialer er især stort for mursten, træ, tagsten og beton. Disse materialer er 1) at finde i store mængder i de bygninger, der typisk rives ned i dag og fremover, 2) mulige at demontere og udtage forholdsvist nemt og 3) efterspurgt i fremtidige byggeprojekter. Beton skiller sig ud, idet det vurderes også fremover at udgøre langt den største del af materialebehovet (tæt på tre fjerdedele) samtidig med, at det også vurderes at bidrage med størst udledning af drivhusgasser. Næsten en tredjedel af den samlede udledning fra byggematerialerne vurderes at stamme fra beton. Det er stort set kun præfabrikerede betonelementer, der genbruges i dag, og der er ikke en gængs praksis herfor. Hvis elementerne bruges i bærende konstruktioner, skal de kunne leve op til gældende krav.

Mursten er simple at genbruge, men de skal have den rette styrke og holdbarhed for at kunne bruges til fx skalmure. Mursten i murværk lavet vha. kalkmørtel kan genbrugs i modsætning til murværk med cementmørtel. I dag er det typisk billigere at bruge nye mursten end at genbruge. Tagsten genbruges især i forbindelse med tagudskiftninger, hvor uskadte tagsten lægges direkte op igen. Endelig er gulvbrædder simple at genbruge, mens genbrug af konstrukstræ bl.a. kræver, at man kan fastlægge træets styrke. Generelt er anvendelsen af træ i byggeriet stigende.

Kravene om dokumentation af genbrugsmaterialernes egenskaber kan komme både fra myndigheder, fra praktikerne, der skal vide hvordan arbejdet helt konkret skal udføres, og fra bygherrer eller andre med interesse i byggeprojektet, som fx forsikringsselskaber. Værdibyg har udarbejdet en række anbefalinger om, hvordan de forskellige krav imødekommes, jf. eksemplet om gode råd vedr. myndighedskrav herunder.



Femte ordinære møde - 13. maj 2024 – Lokale virksomheder

Mødet blev holdt hos tømrer- og snedkerfirmaet Flemming Schrøder A/S, hvor indehaver Jimmy Schrøder viste rundt og fortalte om virksomheden, der er stiftet i 1972 af Jimmys far Flemming Schrøder. Virksomheden er i dag et mellemstort firma i Store Heddinge med både tømrer, snedker, maler og gulvmænd ansat. Virksomheden har hovedparten af sin omsætning på Stevns og arbejder især med ombygning og renovering af eksisterende ejendomme.



Jimmy Schrøder oplever, at kunderne i højere grad ønsker totalentrepriser, hvorfor virksomheden også har mange underentreprenører. Kunderne er især interesseret i muligheder for energibesparelser i forbindelse med bygningernes drift, og mindre interesseret at få bygget med bæredygtige materialer. Virksomheden følger løbende de stigende behov for dokumentation af bygningers og byggematerialers miljøforhold vha. kurser mv. De

har fokus på at vælge leverandører af byggematerialer, som har det rette udvalg, er vidende omkring byggematerialernes miljøbelastning og som kan dokumentere denne, herunder materialernes oprindelse.

Direktør for Stevns Erhverv, Thomas Christensen, fulgte op med et oplæg om Stevns Erhvervs erfaringer og planer for arbejdet med grøn omstilling af virksomheder. Til nu har interessen været størst inden for turismeerhvervet, og den har mest være rettet imod virksomhedens egen omstilling herunder særligt reduktioner i energiforbrug.

Enkelte lokale virksomheder har også oplevet, at de som underleverandører til større virksomheder bliver præsenteret for forskellige krav vedrørende bæredygtighed. Det generelle billede er, at en virksomhed, som skal honorere en kundes krav om bæredygtighed, går til sine underleverandører, og at det generelt er meget svært at få styr på sin dokumentation uden en vidende underleverandør. Udviklingen går helt entydigt i retning af, at der er flere krav om dokumentation, hvis fx en virksomhed inden for byggeri og anlæg er underleverandør til andre professionelle.

Stevns Erhverv arbejder som led i Stevns Kommunes nye Erhvervs politik med tre nye indsatser:

- En bæredygtighedskortlægning, som i første omgang bliver afprøvet på turismevirksomheder. Kortlægningen omfatter en hurtig screening af, hvilket trin virksomheden ligger på i dag (fra på trin 1 blot at overholde minimumskrav til på trin 4 at arbejde aktivitet for mere bæredygtighed). Denne kan suppleres af en analyse af, hvilke områder i virksomheden, det kan give mest mening at sætte ind på, og en handlingsplan

- Grøn kommunikation, som skal understøtte virksomhederne i at få fortalt om deres indsats/tilbud samtidig med, at de også undgår 'Green washing'
- Formidle Erhvervshus Sjællands tilbud om kurser, rådgivningsforløb, tilskud til aktiviteter og investeringer mv. inden for grønne kompetencer.

Den sidste oplægsholder på mødet fortalte om konkrete erfaringer med bæredygtigt nybyggeri i Stevns. Direktør René Kristensen har udviklet REPA-Huset sammen med sin bror Patrick Nielsen, der er direktør i tømrer- og bygningsnedkervirksomheden Kernebyg ApS. Siden arbejdet startede for tre år siden, har de to undersøgt en række forskellige muligheder for at designe et boligbyggeri, hvor bæredygtigheds-tiltag kan dokumenteres, uden at det fordyrer husene/huslejen.

Det er endt med en løsning, der ikke bliver omfattet af nogle af de eksisterende certificeringer, (som er relativt bekostelig for et mindre firma) men hvor der er valgt en række konkrete alternativer set i forhold til traditionelt byggeri. De alternative løsninger omfatter bl.a. brug af flamingo i stedet for randfundamenter i beton, ståltag i stedet for cementtegl samt trækonstruktioner i alle vægge med tynde tegl på ydervægge, som i modsætning til forskellige andre løsninger er vedligeholdelsesfrit.

Også René og Patrick har haft fokus på at købe deres materialer fra firmaer, der kan dokumentere materialernes miljøbelastning; nogle af de brugte underleverandører har endnu ikke et færdigt datagrundlag, men arbejder herpå. Brødrene har også haft fokus på at vælge sikre løsninger, hvor der er garanti. Renés erfaring er endvidere, at de høje energipriser affødt af krigen i Ukraine har øget efterspørgslen på mindre boliger.

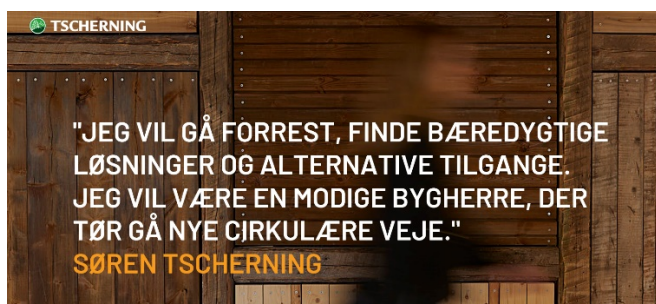
I forbindelse med bygningers elforbrug interesserer René sig for mikrovindmøller, der med den rette placering over et år vil kunne producere hvad der svarer til en almindelig husstands standby forbrug. Møllen er omkring to meter høj og skal sidde i 3-5 meters højde.

Ekskursion – 26. august 2024 – Tscherninghuset, Tiny Varigheden og REPA-huset



Ekskursionen omfattede tre besøg, hvor første stop var Tscherninghuset i Hedehusene, som er hovedsæde for entreprenørvirksomheden Tscherning A/S, der er en af Danmarks større entreprenørvirksomheder. Virksomheden, der især laver anlægsarbejde og nedrivning, ønsker at gå forrest i byggebranchens grønne omstilling. Udvalget fik et oplæg om og en rundvisning i huset.

Tscherninghuset er fra 2022-24 blevet renoveret med 90 % genbrugsmaterialer, hvor både materialer og inventar er genbrug fra nedrivninger i hele landet, som Tscherning har stået for. Også bærende konstruktioner af stål og beton er genbrug. Renoveringen har givet en masse ny viden, den har omfattet mange forsøg og en anderledes måde at projektere på med skitser og stillingtagen undervejs, efterhånden som det viste sig, hvilke genbrugsmaterialer, man kunne få fat på. Derfor har det også været vigtigt at have udtænkt alternative muligheder, hvis den første idé skulle vise sig ikke at kunne lade sig gøre.



Endelig har der været meget dialog med myndigheder, brand- og konstruktionsingeniører om de forskellige løsninger, hvor Tschernings erfaring er, at store rådgivningsfirmaer stadig er tilbageholdende med at regne på konstruktioner lavet med genbrugsmaterialer, mens myndighederne skal vide, at der er foretaget

statiske beregninger og indtænkt bandhensyn. Huset er nu både en arbejdsplads og et showroom. Tscherninghuset kan udforskes på hjemmesiden: www.Tscherninghuset.dk.

Det er væsentligt billigere at rive ned på traditionel vis set i forhold til manuel adskillelse for at genbruge materialer og elementer. Til gengæld kan de elementer og materialer, som stammer fra nedrivninger, ofte sælges billigere end nye. I Danmark som helhed er det stadig under 1% af byggematerialerne fra nedrivninger, der bliver brug direkte, mens godt 90 % bliver genanvendt eller omdannet til varme. Der er i dag ingen standard for, hvordan man beregner styrken af konstruktioner lavet af genbrugte elementer, hvilket fx kan betyde, at man kan blive nødt til at få foretaget tests.

Tscherning ser de offentlige bygherrer som en vigtig aktør i indsatsen for at fremme genbrug af byggematerialer. I deres (og långiveres) optik er det ikke særligt meningsfuldt, at fx nedrivningsbranchen opbygger store lagre af bruge byggelementer og -materialer. Deres erfaring er, at jo tættere en sammenhæng, man kan lave, gerne inden for den enkelte ejendomsbesidders bygningsmængde, mellem en selektiv nedrivning og genbrug af byggematerialerne herfra til renovering eller nybyg, jo større er chancen for, at tingene lykkes. Herudover kræver det en særskilt indsats at finde de rette rådgivere og praktikere.

Tscherning arbejder også med at elektrificere de maskiner, der bruges til entreprenørarbejdet. Men det er fortsat typisk over dobbelt så dyrt at levere en el-baseret anlægsopgave, lige som der på nogle byggepladser heller ikke er den fornødne mængde strøm til rådighed.



Herefter gik turen til Køge Fælles Jord, hvor repræsentanter for Tiny Varigheden viste rundt. Tiny Varigheden er en andelsforening for de kommende beboere til de - i første omgang - 16 tinyhuse på Køge Fælles Jord. Foreningen er stiftet med visionen om at vise, hvordan vi kan leve og bo mere bæredygtigt efter permakulturprincipper. Fokus er på at bygge mindre huse på max 50 m² og på at bygge med natur- og genbrugsmaterialer, så miljøpåvirkningen

minimeres. Ud over de 16 boliger vil foreningen også etablere et klimahus, der skal bestå af to tinyhuse med en klimaskærm hen over. Klimahuset bliver omdrejnings- og samlingspunkt for alle aktiviteter i tilknytning til Køge Fælles Jord og Tiny Varigheden. Her vil viden og erfaringer om kulstoflagrende livsstil og boligformer blive formidlet.

Køge Kommunes forvaltning var også mødt frem og fortalte om de udfordringer byggeriet havde givet i forbindelse med den kommunale sagsbehandling. Ud over spørgsmålet om, hvordan boligerne kunne leve op til energirammen, har der fx været arbejdet med krav og retningslinjer vedrørende niveaufri adgangsforhold, emhætter, badefacilitet og antallet af varmekilder. Der er generelt et stort krydspres mellem de politiske visioner på området og lovgivning, hvilket skaber stor frustration og unødige benspænd.

Da udvalget var på besøg, var byggeriet godt i gang, og flere af de kommende beboere håbede på at kunne flytte ind i deres nye huse



inden jul 2024. Beboergruppen lejer jorden af Køge Kommune, hvorfor alle huse er bygget, så de kan flyttes.



Retur på Stevns var der rundvisning i de første, snart færdige REPA-huse i Store Heddinge, som udvalget også havde hørt om på sit møde 13. maj 2024. Udvalget så de første af de planlagte 91 lejeboliger, hvor der anvendes facadetegl i stedet for mursten, alternativt fundament med flamingo, der nedbringer brugen af beton væsentlig, og hvor hele byggeriet er skruet sammen og derfor let kan skilles ad igen.

Sjette ordinære møde – 31. oktober 2024 – Finansiering



Mødet blev holdt på Rådhuset, hvor kommunens landsbykoordinator indledte med at fortælle om arbejdet med at få etableret et demonstrationshus for landsbyudvikling, bæredygtighed og håndværk.

Landsbykoordinatoren samarbejder med Landsbyforum Stevns om at udvikle projektet, som går ud på at restaurere et nedslidt hus i en landsby på en eksemplarisk

måde, der tager hensyn til husets historie, oprindelige byggestil, håndværkstraditioner og materialer på en bæredygtig måde. Samtidig skal huset og processen formidles for at skabe opmærksomhed og inspiration.

Projektet har afsæt i Landsbystrategiens mål om at "bevare og udvikle de bygningsmæssige kvaliteter i de stevnske landsbyer" og er inspireret af Lærlingenes Hus på Bornholm. Landsbyforum Stevns og kommunen har søgt Landdistriktspuljen om tilskud til projektets første fase. Der er kontakt til både lokale håndværkere samt uddannelses- og vidensinstitutioner om mulighederne for at bidrage til projektet.

De næste punkter på dagsordenen omhandlede bankernes finansiering af boligejeres renoveringsprojekter, som både kan omhandle energirenovering, klimatilpasning og anden generel renovering af boligen.

Edmont Ala, der er områdedirektør for privat og bolig i Merkur Andelskasse, kom sammen med administrerende direktør Bo Hedemann Jensen og arkitekt Thomas Hjorth fra m4 Arkitekter, som Merkur samarbejder med. Bagefter holdt Torben Stevold, der er Danske Banks områdedirektør for Sydsjælland et oplæg.

Begge banker fortalte om, hvordan de samarbejder med en bygningsrådgiver, (Danske Bank bruger OBH Rådgivende Ingeniører, der holder 8000 boligmøder om ugen), der kan komme hjem til folk og gennemgå den konkrete bolig. På baggrund af rapporter fra bygningsrådgiveren om de anslåede omkostninger til den ønskede energioptimering, klimasikring eller vedligeholdelse udformer bankerne lånetilbud – uden sikkerhed i boligen – og hvor fokus er på hvilke investeringer, der bidrager til at ejendommens værdi bibeholdes eller øges. Begge banker stillede også forskellige energiberegnere til rådighed for kunderne.

Danske Bank havde lavet en undersøgelse blandt 20.000 kunder, hvor 80 % svarer, at bæredygtighed er vigtig i deres hverdag, og næsten 70 % siger, at det også gælder forholdet til deres bank. 40 % mener, at der er oplagte muligheder for at forbedre den energimæssige standard af deres bolig. 34 % overvejer at få lavet energiforbedringer, mens 60 % svarer, at de ikke ved, hvor de skal starte.

40 % af boliger med energimærke ligger i dag på E, F eller G, og kvadratmeterprisen er i gennemsnit 28.000 kr. højere for boliger med bedste energimærke set i forhold til boliger med det dårligste energimærke.

m4 Arkitekter hjælper boligejerne med at se nye potentialer i deres (trætte) boliger, herunder at undersøge om der er noget, det kunne være relevant at knytte op på den opgave, bygherren i første omgang ønsker løst. De har fokus på god byggeskik, det gode håndværk og løsninger, som har lang levetid, og som passer til boligejerens økonomi. Ofte bliver de grønne løsninger introduceret som bedre komfort, og de forskellige elementer i ombygningen bliver slutteligt opdelt i hvad der er nice-to og need-to.

m4 Arkitekter har bidraget med to cases til en guide fra Bolig- og Socialstyrelsen om genbrug af bærende konstruktioner, hvor der er beregnet en CO₂-besparelse på henholdsvis 85 og 89 % ved at genbruge boligernes eksisterende bærende konstruktioner sammenlignet med et tilsvarende nybyggeri.

Torben Stevold nævnte, at der nok er behov for at opfinde nye blandede finansieringsformer for store projekter, som fx klimasikring, hvor flere private grundejere er en del af løsningen. Her kunne banken fx yde lån til grundejerforeninger.

Oplægsholdere og udvalgsmedlemmer drøftede forskellige udfordringer ift. til renovering af boliger, idet der er behov for,

- at folk forstår, at deres bolig taber i værdi, når de ikke renoverer
- at folk skal kende/kunne finde den kæmpe og gratis vidensbank, som findes vedrørende renovering
- ideer til, hvordan mindre ressourcestærke boligejere kan få hjælp.

Henrik Bielefeldt, der er chef for projektudvikling hos rådgivervirksomheden Sustain, fortalte dernæst med udgangspunkt i en konkret case fra Lejre, hvor han har været rådgiver, om muligheder for finansiering og realisering af fælles, lokale varmeløsninger, særligt termonet, i mindre bysamfund.

I Lejre blev der i foråret 2023 på baggrund af en indledende screening etableret lokale varmegrupper i tre landsbyer. Maj 2024 slog disse grupper sig sammen og dannede Lejre Lokalvarme a.m.b.a. Hermed fik arbejdet mere tyngde, og det var muligt at mønstre passende med kritisk viden samt evt. at inddrage flere byer senere.

Henrik Bielefeldt har bl.a. arbejdet med at finde en måde, hvorpå varmeprojekterne i de tre landsbyer kunne finansieres uden kommunal lånegaranti. I første omgang forsøger man nu at få en løsning op at stå for Gevninge. Løsningen indebærer, at varmforsyningsprojektet går fra rent økonomisk at skulle hvile i sig selv til at skulle generere overskud til investorerne. Det betyder også at forsyningsområdet bliver skåret mere til, idet der ikke i samme grad er 'råd til', at arbejde på at få alle med.

I Lejre ønsker de at etablere et driftsselskab med professionelle med ophæng i a.m.b.a.'et, hvor der jo alene sidder amatører. Dette skal bidrage til at give investorerne sikkerhed i og med de ved, hvem der kommer til at stå for driften. Herudover er det vigtigt at få afklaret, hvem der vil kunne stå for at bygge anlægget. En anden ting, der kan gøre investorer mere sikre er, hvis der er medfinansiering fra en videnspart (kloge penge). Herudover skal der bl.a. også styr på, hvordan a.m.b.a.'er kan binde boligejerne rent kontraktligt, og hvad man kan gøre, hvis en boligejer misligholder sin kontrakt.

A.m.b.a.'et vil skulle eje både ledninger og de varmepumper, som skal stå ved den enkelte bolig. Den samlede finansiering af projekt kunne eksempelvis bestå af 10 % fra tilslutningsbidrag, 10 % fra tilskud fra varmepumpepuljen, 40 % som realkreditlån, 30 % som banklån og 10 % fra en (videns)investor.

3. Borgerinddragelse

I forbindelse med udvalgets arbejdet har der været afviklet en del borgerarrangementer, som er beskrevet herunder.

Byt til nyt



I forbindelse med, at det var muligt at ansøge om plads i det kommende opgaveudvalg, blev der afholdt et 'Byt til Nyt' arrangement i Tinghuset i Store Heddinge lørdag den 10. december 2022.

I løbet af formiddagen kom 70 gæster forbi, der alle medbragte ting, de ikke længere havde brug for, men som stadig havde en værdi, og byttede dem til gode sager, som andre havde taget med på dagen.

I alt blev der byttet 81 kg genbrug direkte fra hånd til hånd, mens 137 kg, der stod tilbage da arrangementet lukkede, er sendt videre til beboerne på Mandehoved.

Energifællesskaber

Den 1. marts 2023 blev der afholdt et informationsmøde i Holtug forsamlingshus, hvor Stephan Krabsen fra EBO-Consult fortalte om energifællesskaber. Mødet havde til formål at informere relevante aktører og borgere i Holtug og andre stevnske landsbyer om muligheder ved etablering af et energifællesskab.

Bliv frelst med Morgenthaler



Den 16. maj 2023 var der i Snurretoppen i Store Heddinge inviteret til oplæg ved Anders Morgenthaler, der selv har lagt sit liv om af hensyn til klimaet. Anders Morgenthaler har ændret sit forbrug, sine madvaner og sin transport, så hans klimabelastning er så lille som mulig. Han påstår endda, at han ikke oplever det som et absolut sammenbrud af sin livskvalitet.

Efter oplæg var der arrangeret en debat mellem Morgenthaler, Kirstine Bergholdt Bjerre fra Dambækgaard, tidligere Naturvejleder Peer Nørgaard og formand for Udvalget for bæredygtige

boliger Line Krogh Lay. Debatten tog udgangspunkt i Anders Morgenthals foredrag og i, hvordan vi kan bygge, bo og leve sammen med omtanke for vores alles fremtid.

Informationsmøde om kridtstenshuse

Den 25. oktober 2023 blev der holdt et informationsmøde i Tinghuset i Store Heddinge. Målgruppen for mødet var borgere, der bor i kridtstenshuse, eller håndværkere, der renoverer, bygninger, der er bygget af kridtsten.

Oplægget fandt sted med afsæt i opgaveudvalgets møde den 13. september, der handlede om biobaserede byggematerialer. Oplægsholder var restaureringsarkitekt Søren Vadstrup fra Det Kongelige Akademi.

Med til møde var isoleringsmateriale fra Havnens Hænder. På billedet ses Søren Vadstrup med produktet IsoHemp fra Havnens Hænder. Et produkt af hamp, der bl.a. kan anvendes til efterisolering af kridtstenshuse.



Grøn dag på Mødestedet i Hårlev



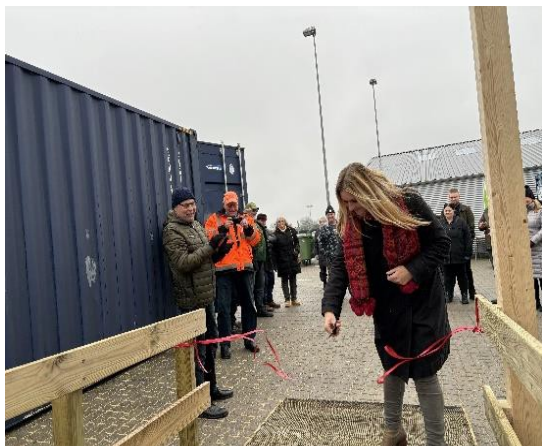
Den 28. oktober 2023 blev der afholdt Grøn Dag på Mødestedet i Hårlev. Afsæt for arrangementet var, at Stevns Bibliotekerne har fået tildelt 350.000 kr. fra Nordea-fondens 'Her gror vi'-pulje til at skabe en kulturhave omkring biblioteket i Hårlev, Bredgade 1. Med på dagen var Frank Erichsen kendt som bonderøven og fra DR-programmet 'Giv os naturen tilbage'.

Frank fortalte om sit liv og virke på Kastaniegaarden og efterfølgende var der havevandring omkring Mødestedet og i en nærliggende have for en drøftelse af, hvordan den enkelte kan gøre en forskel for at øge biodiversiteten.

Under overskriften 'Stevns skaber liv' fortalte medarbejdere fra Teknik & Miljø om kommunens arbejde med biodiversitet. På vandring rundt i bygningen kunne man møde ungecafeen, der i dagens anledning bød på 'skralde'-mad, der var introduktion til kommunens nye Klimaplan, og der var mulighed for en snak om den kommunale affaldsordning.

Indvielse af Mødestedet på genbrugspladsen i Hårlev

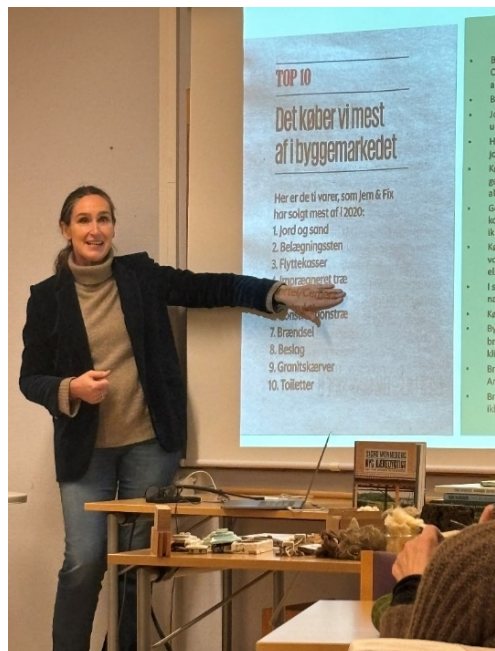
Vi smider alt for meget ud, som egentlig godt kunne få nyt liv: radioer, blendere, græsslåningsmaskiner og meget mere. For at skabe plads til gode genbrugs-ideer blev mødestedet på genbrugspladsen i Hårlev indviet den 16. december 2023. En flok fingernemme 60+ herrer også kendt som Grøn Genbrug Stevns fik hermed plads til at kunne fikse ødelagte 'dimser', som ellers bare ville blive smidt ud.



Mødestedet er ikke kun et resultat af 60+ gruppens store passion for genbrug, men er tillige et nyt, åbent mødested for alle med interesse i bæredygtighed og genbrug. Det er en mulighed for at skabe et fællesskab og dele ideer om genbrug.

Line Krogh Lay klippede den røde snor over og gav derved adgang til det nye mødested. Etableringen af mødestedet er sket i tæt samarbejde med ARGO - endnu et godt tiltag i vores fælles engagement i genbrug og bæredygtighed.

Foredrag med Signe Wenneberg om byggeri og bæredygtighed



Den 22. april 2024 kom hverdagsaktivisten Signe Wenneberg til Hårlev Bibliotek i forbindelse med bibliotekernes verdensmålsuge. Med sig havde hun nogle af sine bedste eksempler på, hvordan vi kan få gang i den grønne omstilling - og bevare bygningskulturarven.

Signe Wenneberg viste forskellige eksempler på fine huse, der var blevet revet ned, hvor det oplagte havde været at renovere dem. Hun fortalte om, hvordan hun vha. Instagram formidler gode og dårlige eksempler samt viden om mulighederne for at renovere forskellige bygninger med respekt for miljø og bygningskulturarv.

Hun fortalte også om sine egne erfaringer med at bygge et FSC-certificeret sommerhus udelukkende af træ. Signe Wenneberg er journalist og forfatter og har arbejdet med bæredygtighed og renoveringer i en del år.

Stevns Bygger Bæredygtigt – Lokale cases samt besøg af Bolius og SparEnergi

Den 26. oktober 2024 havde opgaveudvalget inviteret til udvalgets afsluttende inspirationsevent på Mødestedet i Hårlev.

Frem til dagen havde forvaltningen fået tre stevnsboere med meget forskellige huse til at fortælle om, hvordan de hver især har gjort deres bolig mere bæredygtig. Fortællingerne findes som cases med tekst, billeder og små videoklip på kommunens hjemmeside: [Stevns Bygger Bæredygtigt](#), og på dagen var alle tre boligejere til stede, så de fremmødte borgere kunne høre mere.

En af de tre stevnsboere, Charlotte Mannstaedt, indledte dagen med at fortælle om, hvordan hun sammen med sin mand har bygget et nyt, åndbart hus på stålskruer og med halmvægge. Henrik Bisp og Bjarke Spliid Hansen fra Bolius og SparEnergi fortalte om alt fra de gode grunde til og måder hvorpå vi kan bygge og renovere mere byggebæredygtigt over til konkrete beregningsværktøjer og tilskudsordninger. Og indimellem oplæggene kunne mødedeltagerne se og føle på forskellige typer af biobaserede byggematerialer, kridtsten og solartag.



Bilag 1 Oversigt over udvalgets samlede anbefalinger

Anbefaling	Status	Aktør	Ressourcebehov
Kommunikation			
Opdatering af pjECE om kridtstenshuse	Ej igangsat	Ekstern rådgiver	en del timer
Udbygning af webuniverset Stevns Bygger Bæredygtigt	Igangsat	Forvaltning og evt. ekstern konsulent	en del timer
Undersøge mulighederne for at oprette 'Stevns Byggepris'	Ej igangsat	Forvaltning	nogle timer
Bæredygtighed og bevaring indgår i og er forklaret i landsbystrategi	Igangsat	Forvaltning	få timer
Formidling af fordelene ved renovering frem for 'riv ned og byg nyt'	Ej igangsat	Forvaltning	få timer
Formidling af pointer ved at fokusere på 'god byggeskik'	Ej igangsat	Forvaltning	få timer
Formidling af mulighederne for professionelt input ifm. lånefinansierede energirenoveringer	Ej igangsat	Forvaltning	få timer
Økonomi			
Undersøge muligheder for at etablere en stevnsk støtteordning for renovering efter god og bæredygtig byggeskik	Ej igangsat	Forvaltning	en del timer
Stevns Erhverv			
Vejledningsforløb for byggemarkeder og håndværkere	Ej igangsat	Stevns Erhverv og evt. ekstern rådgiver	en del timer
Kommunens planlægning og byggetilladelser			
Opdatering af arkitekturpolitik	Besluttet politisk	Ekstern rådgiver	en del timer
Lokalplanlægning der generelt øger fokus på bæredygtigt byggeri	Ej igangsat	Forvaltning	en del timer
Afprøvning og udfordring af mulighederne inden for eksisterende lovgivning	Ej igangsat	Forvaltning og evt. ekstern rådgiver	nogle timer
Muligheder for at tilvejebringe rammer for privat tiltag vedr. mindre klima- og miljøbelastende boformer	Ej igangsat	Forvaltning og evt. ekstern rådgiver	en del timer
Generel stillingtagen til planlægningsmæssige forhold ifm. mikro- og minivindmøller	Ej igangsat	Forvaltning og evt. ekstern rådgiver	nogle timer
Genbrug og affald			
Muligheder for ifm. affaldshåndtering at fremme genbrug af byggematerialer	Ej igangsat	Forvaltning/ ARGO	nogle timer
Sætte fokus på hvordan man undgår, at nye overskydende byggematerialer smides ud	Ej igangsat	Forvaltning	en del timer
Muligheder for at fremme genbrug af byggematerialer særligt ifm. simple byggeprojekter	Ej igangsat	Forvaltning og evt. ekstern rådgiver	nogle timer
Kommunen som bygheire			
Muligheder for at renovere frem for at bygge nyt, for at efterspørge mere bæredygtigt byggeri og for at øge genbrug af byggematerialer	Ej igangsat	Forvaltning og evt. ekstern rådgiver	nogle timer
Udbudskriterier, der vægter mere bæredygtige løsninger	Ej igangsat	Forvaltning	få timer
Businesscases med lange tidshorisonter, så udgifter til udskiftninger indgår	Ej igangsat	Forvaltning og evt. ekstern rådgiver	få timer
Invitere til bredt samarbejde om det stevnske demonstrationshus for det gode håndværk, bæredygtighed mv.	Igangsat	Forvaltning	nogle timer

Bilag 2 Økonomi

Den samlede ramme for udvalgets virke i 2023 og 2024 var på 1 mio. kr. Udgifterne i forbindelse med opgaveudvalgets har fordelt sig som følger:

Forplejning	24.174 kr.
Lokaleleje	4.325 kr.
Foredrag	86.457 kr.
Annoncer og diverse indkøb	10.441 kr.
Vederlag til udvalgsformand	75.204 kr.
Honorar til udvalgsmedlemmer	42.031 kr.
<u>Løn til medarbejder</u>	<u>650.000 kr.</u>
I alt	892.632 kr.

Bilag 3 Udvalgets medlemmer

Line Krogh Lay (B), formand for udvalget og medlem af Kommunalbestyrelsen

Morten Kasper (A), medlem af Kommunalbestyrelsen

Heidi van den Heijkant Christiansen (Ø), medlem af Kommunalbestyrelsen

Heidi Wittmann, borgerrepræsentant

Lars Warm, borgerrepræsentant

Mads Windstrup Bruus, borgerrepræsentant

Mette Berg Nitsche, borgerrepræsentant

Ulrik Vadstrup, borgerrepræsentant